

ЎЗБЕКИСТОН БАНК ТИЗИМИДА БАНК ЭКОТИЗИМЛАРИНИ ЯРАТИШ ХУСУСИЯТЛАРИ ВА УЛАРНИНГ АМАЛИЁТИ

Шамшиев Сардор

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

ORCID: 0000-0001-6192-3712

sardor_sh_1996@mail.ru

Аннотация. Ушбу мақолада умуман молиявий экотизимларни, хусусан, Ўзбекистон Республикаси банк бизнесида банк экотизимларини шакллантиришнинг назарий ва услубий жиҳатлари таҳлил қилинган, шунингдек, тижорат банклари бизнесида уларни ривожлантиришнинг афзалликлари ва камчиликлари муҳокама қилинган ва ушбу йўналишни ривожлантириш бўйича таклифлар берилган.

Калит сўзлар: тижорат банки, экотизим, молиявий экотизим, молиявий технология, ахборот технологияси, электрон ҳукумат, электрон тўлов тизимлари, электрон пуллар, блокчейн.

ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ БАНКОВСКИХ ЭКОСИСТЕМ В БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЕ УЗБЕКИСТАНА И ИХ ПРАКТИКА

Шамшиев Сардор

Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В данной статье проанализированы теоретические и методологические аспекты формирования финансовых экосистем в целом, в частности банковских экосистем в банковском бизнесе Республики Узбекистан, а также обсуждены преимущества и недостатки их развития в бизнесе коммерческих банков и даны предложения по развитию данного направления.

Ключевые слова: коммерческий банк, экосистема, финансовая экосистема, финансовые технологии, информационные технологии, электронное правительство, системы электронных платежей, электронные деньги, блокчейн.

FEATURES OF CREATING BANKING ECOSYSTEMS IN THE BANKING SYSTEM OF UZBEKISTAN AND THEIR PRACTICE

Shamshiyev Sardor

Tashkent State University of Economics

Abstract. This article analyzes the theoretical and methodological aspects of the formation of financial ecosystems in general, in particular, banking ecosystems in the banking business of the Republic of Uzbekistan, as well as discusses the advantages and disadvantages of their development in the business of commercial banks and makes proposals for the development of this area.

Keywords: commercial bank, ecosystem, financial ecosystem, financial technologies, information technologies, e-government, electronic payment systems, electronic money, blockchain.

Кириш.

Бугунги кунда рақамли иқтисодиёт глобал иқтисодий ўсишнинг тобора муҳим ҳаракатлантирувчи кучига айланиб бормоқда ва иқтисодий ривожланишни жадаллаштириш, мавжуд саноат тармоқларининг унумдорлигини ошириш, янги бозорлар ва тармоқларни шакллантириш ҳамда кенг қамровли барқарор ўсиш ва ривожланишни таъминлашда муҳим роль ўйнамоқда.

Рақамли иқтисодиёт, биринчи навбатда, илғор ахборот-коммуникация технологияларидан кенг фойдаланишга асосланади. Рақамли технологияларнинг янада кириб келиши замонавий глобал дунёнинг ўзига хос хусусиятларидан биридир. Бу микроэлектроника, ахборот технологиялари ва телекоммуникация соҳаларидаги тараққиёт билан боғлиқ. Шундай қилиб, рақамлаштириш объектив, муқаррар жараён бўлиб, уни тўхтатиб бўлмайди.

Ўзбекистон Республикасининг банк соҳаси янги талабларни ҳисобга олган ҳолда ўзгартирилмоқда. Бугунги кунда рақамли технологиялар банк секторида алмаштириб бўлмайдиган воситага айланди ва жадал ривожланмоқда.

Мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётини таъминлашнинг устувор мақсад ва вазифаларини ўзида мужассам етган "2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси"да "Иқтисодиётнинг реал секторида ҳамда молия ва банк соҳаларида ишлаб чиқариш ва операцион жараёнларни рақамлаштириш даражасини 2026 йил якунига қадар 70 фоизгача ошириш" устувор вазифалардан етиб белгиланган. Юқоридаги вазифаларнинг самарали ижросини таъминлаш мақсадида банк соҳасида хизматларни тақдим етишда рақамли технологиялар ва инновацияларни қўллаш ҳамда рақобат муҳитини кучайтиришга қаратилган чора-тадбирлар фаоллик билан амалга оширилмоқда" (Фармон, 2022).

Мавжуд инновацион ёндашув банк маҳсулотлари ва хизматлари рўйхатини кенгайтириш ҳамда такомиллаштиришнинг муайян шарт-шароитларини шакллантиради.

Банк маҳсулотларининг сифати ва маҳсулот қаторининг ўсиши нафақат уларни ишлаб чиқиш, балки мижозлар ва банкларнинг ўзлари томонидан маълумот олишнинг шаффофлигини оширишга асосланади. Демак, молиявий инновациялардан фойдаланиш мамлакат ривожланишининг турли даражаларида долзарб ҳисобланади.

Адабиётлар шарҳи.

Маҳаллий бозорда жаҳон тенденциялари ортидан "экотизим" деб номланган янги ҳодиса пайдо бўлди. Бу заиф тузилган активлар тўплами ёки аниқ иерархия ва марказлашган Жанубий Корея чеболларининг ўхшаши эмас, корпоратив марказдан пастга бошқарув вертикаллари билан боғланган саноат ёки молиявий гуруҳлар эмас. Бизнес XXI аср контекстига энг мос келадиган шаклларни мустақил равишда топади. Янги модель учун энг адекват тушунча "экотизим" атамаси ҳисобланади.

Иқтисодиётда экотизимларни яратиш жараёнлар ва ҳодисаларни таҳлил қилишда фанлараро эволюцион ёндашувга мос келади ва у "эволюцион иқтисодиёт" номини олади.

"Экотизим" атамасининг ўзи иқтисодиётга биологиядан кириб келган. Экотизимнинг асосий ғояси ўзаро боғлиқликдир. Ўзаро боғлиқлик туфайли экосистема элементлари ўсиб боради. Шу билан бирга, экотизимнинг омон қолиш имконияти у билан боғлиқ тирик организмлар сонининг кўпайиши билан ортади (иқтисодиётга нисбатан - бу корхоналар, ташкилотлар ёки бошқа ҳар қандай институтлар).

Шундай қилиб, масалан, Айрес (2004) табиий жараёнлар ва иқтисодиётнинг турли тармоқларидаги корхоналар фаолияти соҳалари ўртасида ўхшашликларни келтириб чиқаради. Корхоналар ўз моҳиятига кўра тирик организмларга ўхшайди. Улар ҳам худди тирик организмлар сингари моддий ресурсларни истеъмол қилади,

уларни қайта ишлайди, тайёр маҳсулот ёки хизмат ишлаб чиқаради, қўшимча чиқиндилар ҳосил қилади ва у ёки бу неъматлар учун ўзаро рақобатлашади.

Power, Жержиан (2001) турли экотизимларнинг афзалликларини кўриб чиқиб, қуйидагиларни кўрсатиб ўтишган:..."Табиатда ҳар хил турлар бутун жамоа учун неъматлар ишлаб чиқаришда бир-бирига ёрдам беради. Масалан, маржон рифида маржон полипи асосида яратилган жамоа мавжуд. Бизнесда бўлгани каби, экотизим кўпинча кўплаб алоқаларга эга бўлган битта компания асосида қурилади".

Илмий адабиётларда "экотизим" тушунчасининг кўп сонли таърифлари мавжудлигига қарамай, умумий қабул қилинган таъриф ҳали эълон қилинмаган.

Банкнинг катта маълумотлар билан ишлаш бўйича улкан имкониятлари оқимни йўналтириш, унга ноёб таклифлар яратиш ва уларни бошқа ресурслар, масалан, рақамли савдо билан бирлаштириш имконини беради. Буларнинг барчаси банк хизматлари таъминлайдиган молиявий инфратузилма ичида ишлаши мумкин.

Молиявий операциялар замонавий иқтисодиётнинг асосини ташкил этади. Тўловлар ва пул ўтказмалари юқори частотада амалга оширилади ва истеъмолчи билан барқарор алоқани шакллантиради. Кредитлар товар ва хизматларни сотишни қўллаб-қувватлайди ва рағбатлантиради. Жамғарма ва инвестиция маҳсулотлари корхоналарнинг ривожланиши учун ресурс базасини яратади. Молиявий хизматларнинг реал секторга кириб бориши ва ўзаро боғлиқлик даражаси бугунги кунда шунчалик юқорики, ушбу хизматлар ҳар қандай йирик экотизимнинг мажбурий таркибий қисми ҳисобланади.

Экотизимларда иштирок этиш банклар учун қуйидаги истиқболларни очади.

Биринчидан, улар кросс-сотувлар орқали мижозларни жалб қилиш ва даромаднинг ўсишини тезлаштириш имкониятига эга бўладилар. Бу, айниқса, анъанавий сегментларда юқори улуши туфайли ўсиш истиқболлари чекланган йирик банклар учун долзарбдир. Шу билан бирга, бундай имконият номолиявий бизнесни мустақил равишда ривожлантирадиган банклар учун ҳам, ҳамкорлар ёрдамида экотизимни яратадиган банклар учун ҳам бир хил даражада мавжуд.

Иккинчидан, энг муҳими, экотизим молиявий хизматлар сегментига кирувчи технологик компаниялар билан самарали рақобат учун зарур шартга айланиши мумкин. Анъанавий банк маҳсулотларининг кўпчилиги, масалан, истеъмол кредитлари юқори даражада стандартлаштирилган.

Бу шуни англатадики, истеъмолчи учун ҳал қилувчи омиллар етказиб берувчининг бренди эмас, балки уларнинг мавжудлиги ва нархи ҳисобланади.

Учинчидан, фойдаланувчилар тўғрисидаги қўшимча маълумотлар банклар томонидан уларнинг кредит хатарларини янада аниқроқ баҳолаш ва молиявий маҳсулотларни сотишни мақсадли йўналтириш учун ишлатилиши мумкин.

Ниҳоят, номолиявий секторга кенгайиш банкларга масофавий хизмат кўрсатиш моделларига ўтиш туфайли мижозлар томонидан камроқ талаб қилинадиган чакана савдо шохобчалари тармоғини ишга туширишга ёрдам бериши мумкин.

Инновациялар бизнес самарадорлигини оширишга ҳам имкон беради. Мутахассисларнинг баҳолашича, бутун дунёда молия билан боғлиқ ҳар қандай транзаксияларни кузатиб бориш нархи пасаймоқда.

Янги ечимлар мижозларни жалб қилиш ва уларга хизмат кўрсатиш харажатларини сезиларли даражада камайтиришга, мавжуд ва янги хатарларни баҳолаш ва олдини олишга, янги даромад манбаларини топишга ва бошқаларга ёрдам беради.

Жаҳоннинг ривожланган мамлакатларида рақамли иқтисодиёт технологияларининг жадал ривожланиши даврида тўлов ахборот тизимини такомиллаштириш жараёнида блокчейн, криптовалюта, электрон пуллар каби

рақамли технологияларни қўллаш орқали пулли ҳисоб-китоблар самарадорлигини ошириш масалаларини тадқиқ этишга эътибор кучайиб бормоқда.

Тадқиқот методологияси.

Ўзбекистон банк тизимида банк экотизимларини яратиш ва умуман, иқтисодиётда экотизимни ривожлантириш, хусусан, банк соҳасидадаги экотизим хусусиятлари бўйича илмий ишларни амалга ошириш жараёнида соҳа олимлари ва вакиллари билан суҳбатлар ўтказилди, уларнинг ёзма ва оғзаки фикр-мулоҳазалари таҳлил қилинди, эксперт баҳоси берилди, иқтисодиётга тизимли ёндашув амалга оширилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Сўнги йилларда ахборот-коммуникация технологияларининг оммавий ривожланиши ва уларнинг кенг жорий этилиши глобал тараққиётнинг катализатори бўлиб хизмат қилди. Хусусан, инвестицияларни кенг жалб қилиш, янги иш ўринларини яратиш, ишлаб чиқаришга янги технологияларни жорий этиш ва самарали бошқарув тизимини шакллантириш.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 27 июндаги ПҚ-1989-сонли "Ўзбекистон Республикасининг Миллий ахборот-коммуникация тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарорига мувофиқ 2014 йилда Марказий банкнинг "Хизмат кўрсатувчиларнинг биллинг тизимлари билан янада интеграциялашувини ҳисобга олган ҳолда реал вақт режимида чакана тўловлар бўйича ҳисоб-китобларнинг клиринг тизими" лойиҳаси ишлаб чиқилди ва жорий этилди.

Шу боис, сўнги бир йил ичида ушбу тўлов тизими орқали тўловлар ҳажмининг мунтазам ўсиши ва кўрсатилаётган хизматлар кўламининг кенгайиши кузатилмоқда.

1-жадвал

Банк омонатчиларининг Миллий ахборот базасида рўйхатга олинган мижозлар сони ва уларнинг ҳисоб рақамлари тўғрисидаги маълумотлар (01.01. ҳолатига)

Йил	Мижозлар сони	Ҳисоб варақлар сони
1997 йил	187415	206514
1998 йил	245481	291682
1999 йил	270434	291034
2000 йил	313204	301861
2001 йил	383090	416713
2002 йил	441786	575496
2003 йил	515203	751175
2004 йил	583889	1488270
2005 йил	656137	2007607
2006 йил	732944	2561658
2007 йил	849819	3206841
2008 йил	950848	3329601
2009 йил	1026844	3327260
2010 йил	1100541	3612506
2011 йил	1159890	3926356
2012 йил	1224732	4207601

2013 йил	1285424	4622770
2014 йил	1359831	4289556
2015 йил	1432849	5030704
2016 йил	1515004	5364838
2017 йил	1638673	5809172
2018 йил	1755492	6469921
2019 йил	1880634	7263621
2020 йил	2094262	7740964

Манба: Ўзбекистон Республикаси Марказий банки йиллик ҳисоботлари.

1-жадвалдан кўриниб турибдики, Миллий маълумотлар базасида рўйхатдан ўтган мижозлар сони 01.01.2020 йил ҳолатига қўпайиб, 2094262 тани, ҳисобварақлар сони эса 7740964 тага этди. Уларнинг ўсиши кейинги йилларда мос равишда 111,4 ва 106,6 фоизни ташкил этди.

Банк омонатчиларининг Миллий ахборот базасида рўйхатга олинган мижозлар сони ва уларнинг ҳисобварақлари тўғрисидаги барча маълумотлар тижорат банклари ва тўлов тизимининг хўжалик юритувчи субектлари учун кафолатлардан бири ҳисобланади.

Ушбу жараён инновацион технологияларни доимий равишда жорий қилишни ўз ичига олади, бу бутун иқтисодиётни тўлиқ рақамли ўзгартиришга олиб келади.

Таъкидлаш жоизки, савдо ташкилотларида савдо корхоналари томонидан маҳаллий ва халқаро карталарга параллел равишда хизмат кўрсатилган.

2-жадвал

Ўзбекистон Республикасида ўрнатилган тўлов терминаллари, банкоматлар ва инфокиосклар сони ҳамда тўлов терминаллари орқали амалга оширилган тўловлар суммаси тўғрисидаги маълумотлар

Сана	Ўрнатилган тўлов терминаллари сони	Ўрнатилган банкомат ва инфокиосклар сони	Тўлов терминаллари орқали амалга оширилган тўловлар суммаси (йил бошидан), млрд. сўм
01.01.2020 й.	392 361	9 203	71 020,2
01.01.2021 й.	438 410	11 800	81 000,0
01.01.2022 й.	433 384	12 940	111 137,0
01.01.2023 й.	434 018	20 379	177 671,0
01.01.2024 й.	429 334	26 655	254 719,1
01.02.2024 й.	429 359	28 795	24 844,4
01.03.2024 й.	430 264	26 917	47 554,4
01.04.2024 й.	430 066	26 986	71 642,0
01.05.2024 й.	429 197	27 119	99 334,3
01.06.2024 й.	426 313	27 227	127 016,0
01.07.2024 й.	424 610	27 551	153 222,4

01.08.2024 й.	423 989	27 844	181 894,4
01.09.2024 й.	423 734	28 033	209 358,8
01.10.2024 й.	424 009	28 433	237 480,7
01.11.2024 й.	425 553	29 228	267 125,4
01.12.2024 й.	426 654	29 736	296 419,0
01.01.2025 й.	426 225	29 909	303 158,0

Манба: Ўзбекистон Республикаси Марказий банки йиллик ҳисоботлари.

2-жадвал маълумотларига кўра Ўзбекистон Республикасида ўрнатилган тўлов терминаллари, банкоматлар ва ўз-ўзига хизмат кўрсатиш терминаллари сони йилдан-йилга ортиб бораётганини кўриш мумкин.

Агар 2020-йил январ ойида ўрнатилган терминаллар сони 392361 тани, банкоматлар ва ўз-ўзига хизмат кўрсатиш инфокиосклари сони 9203 тани ташкил этган бўлса, 2025-йил 1-январ ҳолатига ўрнатилганлар терминаллар сони 426225 тани, яъни пасайиш 2,78 фоизни, ўрнатилган банкоматлар ва ўз-ўзига хизмат кўрсатиш инфокиосклари сони эса 29,9 мингтани ташкил этиб, 253,5 фоизга ўсиш кузатилган.

Ҳисобот йилида чакана савдо ва пуллик хизматлар кўрсатиш соҳасида фаолият юритувчи тадбиркорлик субъектларига ўрнатилган ҳисоб-китоб терминаллари сони 434 мингдан ортиқни ташкил этди. Ўз навбатида, тўлов терминаллари орқали қабул қилинган тўловлар суммаси 2021 йилга нисбатан 222,1 трлн сўмга ўсиб, ҳисобот йилида 303,2 трлн сўмга тенг бўлди.

Бугунги кунга қадар республикада халқаро талабларга жавоб берадиган ва учта тизимдан иборат – банклараро, банк ичидаги ва чакана тўлов тизимларидан иборат самарали тўлов тизими яратилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018-йил 19-сентябрдаги “Миллий тўлов тизимини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3945-сон қарорига асосан Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан ахборотлаштириш маркази ишга туширилди. Миллий банклараро процессинг марказининг муваффақиятли ишга туширилиши мамлакатимизда чакана тўлов тизимларининг кўпайиши ҳамда банк карталари асосида тўлов хизматларини кўрсатувчи чакана тўлов тизимлари ўртасида рақобат муҳитини яратиш, тўлов хизматларидан фойдаланувчилар учун комиссия тўловларини камайтириш ҳамда илғор технологиялардан фойдаланган ҳолда масофавий нақд пулсиз ҳисоб-китоблар ҳажмини ошириш мақсадида ташкил етилган.

2020 йил февраль ойидан бошлаб Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида”ги Қонуни кучга кирди - бу мутлақо янги ҳужжат бўлиб, у тўлов тизимларини назорат қилиш ва кузатиш тартибини, тўлов тизимлари операторлари ва тўлов ташкилотларини литсензиялашни, тўлов тизимларида ахборот хавфсизлиги ва ҳимоясини таъминлашга қўйиладиган талабларни, электрон пуллар бозорини тартибга солиш ва электрон пуллар эгаларини идентификациялаш тартибини белгилайди.

Бундан ташқари, кредит скоринги жорий этилган бўлиб, у 150 дан ортиқ ташкилотлар, жумладан, молия институтлари, коммунал хизмат кўрсатувчилар ва товарларни бўлиб-бўлиб тўлаш шарти билан сотувчи бир қатор савдо ташкилотлари маълумотларини қамраб олади ва таҳлил қилади.

Шубҳасиз, ижобий фикрлар ҳам кўп, аммо шуни таъкидлаш керакки, салбий фикрлар асосан рақамли маҳсулотлар ва улардан фойдаланиш қулайлиги билан боғлиқ.

Ўзбекистон иқтисодиёти тобора очиқ бўлиб бораётганига қарамай, ҳукумат ҳали ҳам уни, жумладан, банк секторини назорат қилмоқда. Бир томондан, бу ташқи омиллар таъсирини камайтиради ва кўчмас мулк каби соҳаларда активлар нархининг ўсишини чеклайди. Аммо, бошқа томондан, бундай назорат банкларнинг мустақил равишда ривожланиш йўллариини излашдан манфаатдор эмаслигини англатади.

Ўзбекистонга техник ва дастурий таъминотни модернизация қилиш учун инвестициялар керак. Аммо энг янги технологиялар ўз-ўзидан маҳсулотга қиймат қўшмайди. Уларни энг катта аҳамиятга эга бўлган жойларда қўллаш керак. Бунинг учун тегишли кўникмаларга эга кадрлар керак.

Хулоса ва таклифлар.

Молиявий муассасалар янги банк маҳсулотларини жадал суръатлар билан бозорга чиқармоқда. Бунинг учун онлайн муҳит, интернет-банкнинг жуда мос келади. Бу эса, ўз навбатида, банк бизнеси учун ахборот хавфсизлигининг янги хатарларини келтириб чиқаради. Табиийки, бу ахборот хавфсизлиги билан боғлиқ янги ечимларни ишлаб чиқиш ва жорий этишни талаб қилади.

Мамлакатимизда бугунги кунда ушбу тизим хавфсизлигини электрон тасдиқлаш учун махсус калитлардан фойдаланилади ва миждозлар улардан ўз ҳисобварақларига кириш ва тўловлар ўтказилганлигини тасдиқлаш учун фойдаланадилар. UzKard миллий тўлов тизими Payment Card Industry Data Security Standard 3.1 халқаро хавфсизлик стандартининг тўлов карталари маълумотларини қайта ишлаш ва етказиб бериш талабларига мувофиқлиги бўйича ССА-сертификатлаш аудитидан муваффақиятли ўтди. Мувофиқлик Compliance Control Ltd томонидан ўтказилган йиллик -ССА аудити натижалари билан тасдиқланган.

Шу билан бирга, таъкидлаш жоизки, Процессинг маркази PCI-DSS стандарти бўйича сертификатланган бўлиб, бу унга келажакда турли халқаро тўлов тизимларига тўсиқсиз уланиш имконини беради.

Бугунги кунда Ўзбекистонда бундай тизимлар учта - улар Click, Payme ва Oson тўлов ташкилотлари томонидан яратилган. Шунга қарамай, электрон мурожаатнинг кенгайиши киберхавфсизлик масалаларига алоҳида эътибор қаратишни тақозо этмоқда.

Мазкур юқорида кўриб ўтилган муаммо ва вазифаларни ҳал этишга қаратилган чора-тадбирлардан бири-бу Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2023 йил 24 май ойида қабул қилинган “Рақамли хизматлар қамрови ва сифатини ошириш ҳамда соҳа, тармоқ ва ҳудудларни рақамли трансформация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-162-сонли қарори.[5] ҳисобланади.

Ушбу қарорда аҳоли ва тадбиркорлик субъектларига рақамли хизматлардан фойдаланиш учун қулай шароитлар яратиш, ишбилармонлик муҳитини яхшилаш, бюрократик тартиботларни қисқартириш, шунингдек, давлат бошқаруви, иқтисодиётнинг реал сектори тармоқларини ҳамда ҳудудларни рақамли трансформация қилиш мақсадида:

а) «Рақамли ҳукумат» ва «Рақамли ҳудуд» дастурлари доирасида 2023-2024 йилларда амалга ошириладиган 300 та устувор лойиҳалар, шу жумладан:

давлат бошқарувини рақамлаштириш бўйича 112 та устувор лойиҳалар;

иқтисодиётнинг реал сектори тармоқларини рақамлаштириш бўйича 51 та устувор лойиҳалар рўйхати;

ҳудудларни рақамли трансформация қилиш бўйича 137 та устувор лойиҳалар рўйхати;

б) 2023 йил якунига қадар Ягона интерактив давлат хизматлари порталида кўрсатилаётган хизматлар сонини 570 тага етказиш доирасида порталда биринчи навбатда жорий этиладиган 95 та хизмат ва сервислар рўйхати ҳамда режа-жадвали;

в) ижтимоий-иқтисодий соҳанинг айрим тармоқларида биллинг тизимларини жорий этиш юзасидан амалий чора-тадбирлар режаси;

г) «Рақамли ҳукумат» тизими идоралараро интеграциялашув платформасида рақамли шаклда тақдим этилиши орқали 2023 йил 1 декабрдан бошлаб аҳоли ва тадбиркорлик субъектларидан талаб қилиш бекор қилинадиган 47 турдаги маълумотлар рўйхати;

д) аҳоли ва тадбиркорлик субъектларига хизматлардан фойдаланиш ҳолати бўйича юбориладиган эслатма ва хабарномалар рўйхати тасдиқланган эди.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, рақамли технологиялар соҳасида юқори малакали мутахассис ва кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш мақсадида:

а) «Бир миллион дастурчи» лойиҳасининг навбатдаги босқичи сифатида хорижий нуфузли таълим платформаларида IT-йўналишдаги онлайн ўқув курсларда тахсил олиш имконияти йўлга қўйиш кўзда тутилган эди.

Бунда:

курсларни муваффақиятли тамомлаган 15 минг нафар ёшлар сараланиб, уларда халқаро миқёсда фаолият юритиш кўникмалари шакллантириш;

хорижий нуфузли таълим платформаларида муваффақиятли ўқишни яқунлаган ва тегишли сертификатга эга ёшларга компьютер хариди учун истеъмол кредитлари ажратиш амалиётини давом эттириш вазифалари белгилаб берилганди.

2023 йил 1 августдан бошлаб ёшларга компьютер харидлари учун ажратиладиган маблағлар ҳисобидан микроқарз шаклида ҳамда «Ёшлар дафтари» ва Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги жамғармалари ҳисобидан бериладиган субсидия маблағларини ижтимоий контракт асосида ёшлар хоҳишига кўра алоҳида очилган банк картасига (нақдлаштириш имкониятисиз) ўтказишга рухсат берилган.

Сунъий интеллектни мамлакатимизда муваффақиятли амалга ошириш учун «Сунъий интеллект технологияларини 2023-2030 йилларда ривожлантириш Стратегияси»ни ишлаб чиқиш каби устувор вазифалар (Фармон, 2022) кўрсатиб ўтилган.

Хулоса қилиб айтганда мамлакатимизда амалга оширилаётган стратегик вазифалардан келиб чиққан ҳолда бир нарсани аниқ башорат қилиш мумкин – Ўзбекистонда ижтимоий, сиёсий ва иқтисодий соҳаларда рақамли технологияларнинг юқори интеграциялашуви даражаси бўйича Марказий Осиёда етакчи ўринлардан бирини егаллаш учун барча имкониятлар мавжуд, бу эса аҳолининг кундалик ва молиявий ҳаётини осонлаштириш ва яхшилаш, шунингдек, шубҳасиз мамлакатнинг инвестиция жозибадорлигини оширади.

Адабиётлар/Литература/Reference:

Ayres, R. (2004) *On the lifecycle metaphor: Where ecology and economics diverge* / R. Ayres // *Ecological Economics*. – № 48. – P. 425–438.

Power, T. (2001) *Ecosystem: Living the 12 principles of networked business* / T. Power, G. Jerjian. – Pearson Education Ltd., – 289 p.

Банки и деньги в цифровой трансформации (<https://review.uz/post/banki-i-dengi-v-cifrovoy-transformacii>).

Қарор (2023) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 24 майдаги “Рақамли хизматлар қамрови ва сифатини ошириш ҳамда соҳа, тармоқ ва ҳудудларни рақамли трансформация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-162-сонли қарори.

Фармон (2022) Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022-2026 йилларга мўлжалланган янги ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида” ги ПФ-60-сон фармони., 28.01.2022.

Финансовая доступность – на повестке дня Центрального банка Узбекистана (https://cbu.uz/ru/press_center/reports/134774/).

Цифровой Узбекистан: цели, задачи, перспективы (<https://mitc.uz/ru/news/view/3011>).